

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ТА
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА
ПОДРУЖЖЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 10-482 група
Спеціальності: 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»
Дрейман Анастасія Ігорівна

Керівник к.ю.н., професор **Нікітінський О.П**

Рецензент д.ю.н., професор **Галуцько В.М.**

ЗМІСТ

[ВСТУП](#)3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ТА НОРМАТИВНО – ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУТУ СПІЛЬНОГО МАЙНА
ПОДРУЖЖЯ6

1.1. Поняття та загальна характеристика особистої приватної
власності подружжя6

1.2. Поняття та загальна характеристика спільної сумісної
власності подружжя10

1.3. Порядок здійснення спільної сумісної власності подружжя16

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО
МАЙНА ПОДРУЖЖЯ20

2.1. Підстави та порядок поділу спільного майна подружжя за
законодавством України20

2.2. Проблемні питання поділу спільного майна подружжя за
законодавством України25

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО
МАЙНА ПОДРУЖЖЯ28

3.1. Судова практика поділу спільного майна подружжя28

3.2. Досвід зарубіжних країн щодо регулювання інституту поділу
майна подружжя32

ВИСНОВКИ36

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ38

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні Україна перебуває у дуже складному становищі у всіх сферах суспільного життя. Війна внесла зміни у політичні, економічні, трудові, цивільні, та інші відносини. Сімейні відносини не виключенням. У сучасній складній соціально-економічній ситуації та напруженому сімейному оточенні більшості українських сімей важливе місце в механізмі реалізації та захисту майнових прав на приватну власність подружжя посідає презумпція та персональне регулювання спільної власності подружжя. Оскільки концептуальні засади сімейного права з цих питань потребують розширеного тлумачення та регулювання, мотиви їх застосування та спростування становлять інтерес для наукового дослідження та аналізу.

Варто відмітити, що питання правового регулювання майнових відносин у сім'ї завжди були в центрі уваги законодавців і науковців, і норми цього інститут відображено в багатьох законодавчих актах і в багатьох судових практиках. Протягом останніх десятиліть майнові відносини між подружжям активно аналізуються в рамках національного законодавства, але є певні прогалини, які необхідно заповнити, оскільки більшість сімейних спорів виникає саме з цього приводу. При цьому,

незважаючи на постійне оновлення та вдосконалення сімейного законодавства в Україні, правова система режиму майна подружжя та окремі питання щодо його розподілу залишаються фрагментарними. Ця проблема ще більше посилюється неоднозначністю судової практики щодо застосування таких категорій при розподілі майна, як «в інтересах сім'ї», «істотне збільшення вартості майна» та інші оціночні поняття, які відповідно до чинного законодавства суттєво впливають на питання розподілу спільного майна подружжя. Проблема полягає в тому, що неоднакове застосування норм матеріального права призводить до різних судових рішень у подібних правовідносинах щодо поділу майна подружжя.

Тому вважаю за доцільне детально розібрати питання поділу майна подружжя та визначити проблеми.

Ступінь дослідження теми. У даній роботі досліджувались наукові праці багатьох науковців. Однак, сучасної та актуальної суттєвої праці на тему поділу майна подружжя немає. Так, нами використовувались зокрема роботи таких вчених як Бажанова В.О., Христенко Н.Ю., Рябоконт Є., Печений О.П., Жилінкова І.В., Валах В. В., Складна А. А., Мельниченко О.В. та інших.

Нормативно – правова база дослідження. Нормативно –

правовою основою дослідження слугував Сімейний кодекс України. Також, були проаналізовані норм Кодексу про шлюб та сім'ю в порівняльному аспекті), Цивільного кодексу України, та інших нпа.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є висвітлення проблематики та характеристика такого інституту як поділ спільного майна подружжя.

Для досягнення сформульованої вище мети поставлено такі задачі:

- дослідити стан науково – теоретичного дослідження інституту поділу спільного майна подружжя;
- розкрити поняття та надати загальну характеристику особистої приватної власності подружжя;
- проаналізувати поняття спільної сумісної власності подружжя;
- дослідити порядок здійснення спільної сумісної власності подружжя;
- окреслити підстави та порядок поділу спільної сумісної власності подружжя;
- дослідити проблемні питання поділу спільного майна подружжя за законодавством України;

- здійснити аналіз судової практики поділу спільного майна подружжя за законодавством України;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо регулювання інститут поділу майна подружжя.

Об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі поділу майна подружжя.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є інститут поділу спільного майна подружжя.

Методи дослідження. У даному дослідженні методологічною основою є діалектичний метод пізнання предметів і явищ. Крім того, у магістерській роботі також були використані інші методи, зокрема: формально-юридичний (при аналізі змісту норм законодавства), що регулює відносини у даній сфері), порівняльно-правовий (при порівнянні законодавства, що було чинне раніше і яке чинне на сьогоднішній день, при порівняння національного та міжнародного законодавства) тощо. Також, використовувалися метод аналізу.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження проведеного в рамках даної роботи є цінними як з наукової так і з практичної точки зору. Ці результати доречно використовувати як основу для подальших досліджень цієї

проблеми, для розвитку вчення про поділ майна подружжя. Вони можуть бути використані також у правозастосовній діяльності шляхом використання поданих конкретних рекомендацій і пропозицій у практичній діяльності перш за все судових органах, а також у роботі адвокатів та юрисконсультів.

Структура роботи. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається зі вступу, 3 основних розділів, 7 підрозділів, загального висновку, списку використаних джерел, який складає 31 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ТА НОРМАТИВНО – ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУТУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

1.1. Поняття та загальна характеристика особистої приватної власності подружжя

Глава 7 Сімейного кодексу України [1] (далі — СКУ)

присвячена питанням роздільного майна подружжя. І хоча її норми містять більш широке коло підстав виникнення права особистої приватної власності подружжя у порівнянні з Кодексом про шлюб та сім'ю 1969 року [2] (далі — КпШС), всеж проблема визначення належності майна окремій особистості та відмежування особистої приватної власності подружжя від спільної сумісної власності є однією з актуальних і спірних у сучасній юридичній науці, тому саме на це питання спрямовано даний розділ.

Перш за все, варто відзначити, що ані Конституція України [3], ані Цивільний кодекс України [4] (далі — ЦКУ), не закріплюють такого поняття, як особиста приватна власність, адже фізичній особі майно належить на праві приватної власності, а будь-який виняток щодо майна подружжя відсутній. Тому деякі науковці вважають, що Глава 7 СКУ мала б називатися «Право приватної власності дружини та чоловіка».

Стосовно термінологічного визначення правової природи права, за яким подружжю належить роздільне майно, у теорії та законодавстві слід констатувати існування певних труднощів. Не викликає сумнівів, що роздільне майно належить кожному з подружжя на праві приватної власності, але для того, щоб

підкреслити відмінність цього майна від спільного майна подружжя нерідко використовують поняття «особиста власність», «роздільна приватна власність подружжя».

Так, у статі 57 СК України закріпив термін «особиста приватна власність подружжя». Однак, закріплення такого терміну не можна визнати вдалим. Як слушно зазначає О. В. Дзера, таке словосполучення є достатньо «вразливим», оскільки приватна власність є притаманною суспільству у кому наявна ринкова економіка, а особиста – соціалістичному [5, с.58].

Можна сказати, що особистою власністю кожного є майно, яке належить лише одному з подружжя і не є об'єктом сім'ї – правовий принцип спільної власності подружжя. Кожен з подружжя має право самостійно здійснювати право власності на це майно.

В свою чергу, не дивлячись на те, що відсутнє законодавче закріплення поняття «особиста приватна власність» СК України у статті 57 закріплює перелік майна, яке визначається особистим майном кожного з подружжя. З аналізу цієї норми ми можемо встановити, що майно визнається особистою приватною власністю одного з подружжя або шляхом закріплення цього майна прямо у законі (у цій же статті) або за рішенням суду.

Отже, до конкретно визначеного законом майна, що є особистою приватною власністю одного з подружжя відноситься:

- 1) «набуте одним із подружжя до шлюбу;
- 2) набуте одним із подружжя за час перебування у шлюбі, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування;
- 3) набуте одним із подружжя за час перебування у шлюбі, але за кошти, які належали їй, йому особисто;
- 4) житло, набуте одним із подружжя за час перебування у шлюбі, внаслідок його приватизації;
- 5) земельна ділянка, набута одним із подружжя за час перебування у шлюбівнаслідок приватизації;
- 6) речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть тоді, коли вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя;
- 7) премії, нагороди, які один з подружжя одержали за особисті заслуги;
- 8) кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка належала одному із подружжя, а також як відшкодування завданої їй, йому моральної шкоди;

9) виплати (страхові виплати та виплати викупних сум), одержані за договорами страхування життя та здоров'я» [1].

При цьому, з цієї ж норми вбачається, що суд може визнати за другим з подружжя такі види майна:

- 1) «право на частку премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її одержанню;
- 2) майно, набуте одним із подружжям за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин» [1].

Варто відмітити, що хоча ст. 57 СКУ встановлює критерії визначення майна, яке є особистою приватною власністю дружини або чоловіка, проте цей перелік не можна вважати досконалим. По-перше, взагалі не враховується вплив шлюбного договору на визначення особистої власності, хоча ст. 97 СКУ надає подружжю можливість відійти від режиму спільності майна і віднести його до особистої власності кожного з них. Тому доцільним було б внести доповнення до цієї статті шляхом включення існування відповідних умов шлюбного договору до

підстав віднесення майна до особистої приватної власності.

Досить великої уваги серед науковців а також проблем на практиці викликає вид майна, закріплений у п.3 ч.1 ст. 57 СК України, а саме «майно набуто одним із подружжя за час перебування у шлюбі, але за кошти, які належали їй, йому особисто» [1]. Зокрема, тут виникає питання, чи буде особистою власністю майно, придбане за грошові кошти, одержані від реалізації особистого майна. Якщо один із подружжя під час шлюбу набуває певне майно за рахунок особистих коштів, то таке майно не може визнаватися спільним майном подружжя. Свого часу ще В. П. Маслов зазначив, що у такому випадку об'єкт роздільної власності подружжя лише змінює свою форму, тому що кошти, за рахунок яких майно було набуто, і сама річ мають однаковий правовий режим — режим роздільності [6, с.89].

Тому сама по собі трансформація майна з одного виду в інший (наприклад, грошових коштів в інші цінності, конкретних речей у грошові кошти) не повинна призводити до автоматичної змінирежиму роздільності на режим спільності і навпаки. Тобто, якщо особа набуває майно за договором міни за рахунок особистих коштів, то набуто майно буде також особистою власністю. При придбанні майна за грошові кошти можуть

виникнути складнощі з доказування того, що майно було придбане саме за кошти, що є особистою приватною власністю.

До роздільного майна кожного з подружжя СКУ відносить також речі індивідуального користування, але, на відміну від КпШС, у якому уточнювалося, що до них відноситься одяг, взуття, СКУ не дає орієнтовний перелік таких речей, що може призводити до розширеного тлумачення цієї норми і віднесенню до речей індивідуального користування транспортних засобів, побутової техніки тощо. Це в свою чергу викликає складнощі при поділі майна у судовому порядку.

Отже, підводячи підсумки викладеному, зазначимо наступне. Чинний СКУ, містячи більш докладний перелік підстав виникнення права особистої приватної власності подружжя, не позбавлений недоліків. Введення правової категорії («особиста приватна власність дружини та чоловіка») повинне більш чітко визначати приналежність цього майна окремій особистості, на противагу іншому майну, що є спільним. При цьому, таке визначення не повинно порушувати або звужувати зміст режиму спільності

майна подружжя. Такий стан справ зумовлює необхідність подальшого проведення наукових досліджень з метою удосконалення нормативно-правової бази з питань визначення особистої приватної власності кожного з подружжя.

1.2. Поняття та загальна характеристика спільної сумісної власності подружжя

Якщо шлюб, безсумнівно, є основою сім'ї, то власність також, безсумнівно, є економічною основою суспільства. У цьому контексті одним із найважливіших аспектів правовідносин подружжя є правовідносини між майном подружжя. Ось чому Рене Давид описав зміцнення шлюбної системи (системи власності) у французькому цивільному праві як зміцнення революційних ідеалів.

Науковці правознавці доцільно вказують на те, що поняття спільної сумісної власності подружжя можна віднести до традиційної категорії права. Предметом майнових відносин подружжя є майно подружжя, яке охоплює подружжя та

колишнього подружжя, а також деякі інші сторони, такі як кредитори та члени сім'ї. Поширеною є думка, що термін «майнові правовідносини подружжя» охоплює набагато ширше коло шлюбних правовідносин, ніж майнові правовідносини. Правові норми, що регулюють відносини між подружжям, умовно розширюють поняття «майно» на все майно подружжя, у тому числі майнові права[7, с.89].

Спорідненими повинні визнаватися правовідносини щодо майна, яке є спільною власністю подружжя.

Однак щодо майна подружжя порівняно з усіма іншими права подружжя на майно, яке є спільною власністю, є абсолютними в цьому відношенні.

Ці правовідносини між подружжям також можна класифікувати як абсолютні, так і відносні залежно від виду захисту, оскільки вони можуть захищатися майновими та виконавчими вимогами. Останнє безпосередньо не впливає з прав власності, але призначене для захисту власності в економічному сенсі [8, с. 110].

Об'єкти права спільної сумісної власності подружжя, передбачені законом, відображають загальну класифікацію об'єктів права спільної сумісної власності за цивільним

законодавством.

У літературі визначено спільні ознаки елементів і складу права власності подружжя як різновиду права власності.

Тому існує підхід, згідно з яким істотним елементом правового складу, необхідного для спільної власності дружини та чоловіка та створення їх спільного майна, є набуття майна під час зареєстрованого шлюбу та спільне ведення господарства подружжям (спільна праця) [9, с. 47].

Суттєво схожу позицію дотримується Червоний Ю.С., кий зазначає, що лише реєстрації шлюбу недостатньо для того, щоб майно, набуте за час шлюбу, вважалось власністю подружжя, а і спільна робота чоловіка і дружини спрямована на задоволення потреб сім'ї є умовою для визнання майна спільною сумісною власністю подружжя [10, с. 146].

Жилінкова І.В., розкриваючи ознаки спільної власності подружжя називає такі:

- 1) майно, придбане подружжям під час шлюбу, вважається спільною власністю, якщо сторони не домовилися про інше;
- 2) подружжя мають рівні права на майно, що належить їм у рамках права спільної сумісної власності;

- 3) майно набувається подружжям без визначення їх відповідних часток власності;
- 4) майнові права подружжя визнаються рівними, навіть якщо один з подружжя не має самостійного доходу з поважних причин (догляд за дітьми, освіта, ведення домашнього господарства, хвороба тощо);
- 5) доки не буде доведено протилежне, кожен з подружжя, який вчиняє правочин щодо передачі спільного майна, вважається таким, що діє в інтересах подружжя [11, 107-108].

Водночас слід зазначити, що правове регулювання прав подружжя на спільне майно як вид спільної власності регулюється також положеннями глави 8 СК України. Отже, у главі 8 Цивільного кодексу України щодо спільного майна подружжя містяться такі положення: набуття прав на спільне майно подружжя; перелік майна яке відноситься до спільної сумісної власності подружжя; умови та підстави визнання особистого майна – спільною сумісною власністю подружжя; порядок користування, розпорядження майном, що належить до спільної сумісної власності подружжя як під час перебування у шлюбі так і після його розірвання; порядок поділу спільної сумісної

власності подружжя, тощо [1].

Отже, за загальним правилом, викладеним у ст. 60 СК України «майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині і чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, служба в армії тощо) самостійного заробітку (доходу)» [1].

Тобто, ми бачимо, що по-перше, закон передбачає, що хоча правила щодо спільного використання всього майна, набутого протягом подружнього життя, є важливими, винятки із загальних правил можуть бути зроблені договором або законом.

По-друге, оскільки існує встановлена законом презумпція, доводити походження майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, не потрібно, хоча спростувати так звану презумпцію можна [12, с.1].

Щодо визначення переліку майна, яке може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя, то варто відмітити, що аналіз чинного законодавства України показує, що до такого майна можуть відноситися усі об'єкти права власності, щодо яких законом не встановлено спеціальної заборони.

Варто звернути увагу на те, що законодавство часто

змінюється, і СК України не є виключенням. Так, зміни свого часу торкалися і норм про майно, яке є спільною сумісною власністю подружжя або особистою приватною власністю. До прикладу, можна взяти майно що набуто одним з подружжя порядку приватизації (мова про житло або земельну ділянку).

Отже, до 11.01. 2011 року земельні ділянки та житлові будинки (квартири) що набувались одним із подружжя, під час шлюбу в рамках приватизації, не відносились до об'єктів спільної сумісної власності подружжя.

Однак, 11.01.2011 року, було прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 61 статті Сімейного кодексу України щодо спільного майна подружжя» № 2913-17, яким було доповнено норму СК України, та зазначено, що «Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є житло, набуто одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набуто внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації» [13].

В свою чергу, 17 .05. 2012 року Законом України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка» № 4766-VI

вищевикладену норму було виключено, та житло і земельні ділянки набуті одним із подружжя під час перебування у шлюбі в порядку приватизації віднесені до особистої приватної власності тієї особи, яка їх набула [14].

Чому важливо знати про ці з міни ? Тому що, при здійсненні поділ майна подружжя, визначаючи його правовий режим, тобто віднесення його до особистої приватної чи спільної сумісної власності подружжя застосовуються норми які діяли на той час, коли відбулося набуття прав на це майно. Тобто, якщо майно набувалось у порядку приватизації у період з 11.01.2011 до 17.05.2012 , воно буде вважатися спільною сумісною власністю. При цьому, доволі суперечливим у цьому випадку є ситуація, коли наприклад фактично отримано земельну ділянку або житло було до 11.01.2011 , однак процедура оформлення приватизації завершена вже під час дії цієї норми. Саме тому, вважаємо, у СК України необхідно врегулювати дане питання.

Також, суперечностей у правовій науці викликає такий вид майна як премії та нагороди, отримані одним з подружжя за особисті заслуги. Так, з однієї сторони нагороди та премії відображають особисті здібності одного з подружжя і є результатом їх творчої праці. Але під час реалізації цих здібностей,

один з подружжя отримує підтримку та допомогу від другого з подружжя, який піклується про всю або частину сім'ї. Слід також враховувати, що творча робота, яка закінчується певною винагородою, може здійснюватися тривалий час, і як наслідок один із подружжя не вносив вкладу у сімейний бюджет [15, с.112].

В свою чергу, варто відмітити, що дане проблемне питання вирішується положеннями СК України.

Так, у ч.3 ст. 57 СК України вказано, що «Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги. Суд може визнати за другим з подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її одержанню» [1].

Ідентичне положення закріплено і у п.24 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 року № 11 [16].

Ми підтримуємо позицію законодавця щодо визнання винагород та премій об'єктами особистої власності одного із подружжя, оскільки вважаємо, що ці матеріальні блага

безпосередньо пов'язані з характером працівника, який є одним із подружжя, а саме його здібності, навички, досвід, таланти, тощо. Цілком логічно, що другий з подружжя може говорити про зазначений виграш або призову частку лише в тому випадку, якщо доведе, що його фактичні дії сприяли отриманню виграшу або призу.

Отже, спільне майно подружжя, як правило, повністю забезпечує інтереси подружжя. Кожен із подружжя робить власний внесок, який вважається невід'ємною та необхідною частиною формування та підтримки спільності майна, що іншими словами означає, що основою принципу спільності майна є засоби, виражені в економічному партнерстві між подружжям.

1.3. Порядок здійснення спільної сумісної власності подружжя

Загальне правило здійснення спільної сумісної власності подружжя визначено у ст. 63 СК України, відповідно до якої «Дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпоряджання майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними» [1].

«Здійснення майнових прав подружжя» стосується володіння, користування та розпорядження майновими правами подружжя будь-ким із подружжя або ними спільно.

При здійсненні подружжям своїх прав щодо майна застосовуються не тільки норми СК України а і норми Цивільного кодексу України, щодо здійснення фізичними особами прав

власності визначені у ст.319-320, згідно із якими, власник володіє, користується і розпоряджається майном на власний розсуд. Він може вчиняти будь-які дії щодо свого майна, якщо це не порушує закон або моральні принципи суспільства. Право власності не може використовуватися для приниження прав, свобод і гідності громадян чи суспільних інтересів чи для погіршення екологічної ситуації. Ці положення безумовно поширюються і на здійснення права власності як одним із подружжя так і ними спільно [17, с.72].

Однак, необхідно відмітити, що здійснення спільної сумісної власності подружжя має певні специфічні ознаки та особливості.

Найчастіше у практиці подружжя реалізує своє право на спільне сумісне майно або шляхом користування ним або відчуження. Згідно ст. 65 СК України подружжя має право на розпорядження спільним сумісним майном шляхом укладення договорів [1].

Так, положеннями СК України (ст.65) та ЦК України (ст.369) передбачено, що «дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою» [1, 4].

У зв'язку з цим зазначається, що виражена згода завжди є згодою того з подружжя, який не є власником права власності на

майно на момент укладення правочину, оскільки власник права власності не може дати згоду іншому з подружжя. Це пов'язано з тим, що на момент укладення такого правочину правовідносини між подружжям, що не є власником права власності, та майном не можуть бути підтверджені правовстановлюючими документами.

Ось приклад що ми маємо на увазі. Жінка є власницею квартири. Це підтверджується свідоцтвом про право власності на майно та відповідним записом у реєстрі прав власності на майно. Вказана квартира перебуває у спільній сумісній власності подружжя, оскільки була набута за час існування реєстрації шлюбу. Якщо дружина виявить бажання продати зазначену квартиру, то для вчинення такої дії необхідно отримати згоду чоловіка, що є відповідно до Закону України «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій. Однак згідно зі свідоцтвом про право власності на нерухоме майно та реєстраційним актом про право власності на нерухоме майно чоловік не є власником цього нерухомого майна, тому він не може звернутися до нотаріуса за посвідченням договору купівлі-продажу квартири.

Отже, можна зазначити, що повноваження дружини та чоловіка щодо розпорядження майном, яке входить до складу спільної сумісної власності подружжя, взаємно обмежені. Це

свідчить про те, що подружжя повинні узгоджувати свої дії щодо реалізації своїх прав на майно яке є спільною сумісною власністю.

Також, за чинним законодавством України вважається, що договір, укладений одним з подружжя, вважається таким, що автоматично набирає чинності за згодою другого з подружжя. Якщо ця згода не надана, а суб'єкт не згоден з тим, що договір виходить за межі дрібного побутового правочину, чоловік або дружина можуть одночасно пред'явити позов про визнання договору недійсним. Крім того, для укладення одним з подружжя договору щодо цінного майна необхідна письмова згода другого з подружжя, а також нотаріальне посвідчення у разі укладення договору, який потребує державної реєстрації [18, с.11].

Одним із питань що є цікавими для дослідження це укладання такого договору як договір довічного утримання.

Так, відповідно до ст. 744 ЦК України «за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно» [4].

В свою чергу, у ч. 1 ст. 747 ЦК України вказано, що «майно, яке належить співвласникам на праві спільної сумісної власності, зокрема майно, що належить подружжю, може бути відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду)» [4].

Отже, якщо майно належить співвласникам на праві спільної сумісної власності, зокрема подружжю, ці особи мають право розпорядитися цим майном за договором довічного утримання. Проте, у цьому випадку замість двох договорів укладається договір, в якому дві особи виступають відчужувачами (подружжя).

При цьому обов'язковою умовою договору є визначення спільної власності на майно що передається та визначення правових підстав набуття права спільної власності.

У процесі аналізу практики укладення договору довічного утримання подружжям ми з'ясували, що на його підставі подружжя зобов'язане передати майно набувачеві, який у свою чергу надає утримання кожному відчужувачу окремо. Договір припиняється, якщо один із відчужувачів помирає, оскільки утримання призначено безпосередньо для окремого відчужувача. Набувач продовжує здійснювати утримання другого відчужувача.

В той же час варто відмітити, що згідно з положеннями ЦК України якщо договір довічного утримання укладено щодо спільного сумісного майна подружжя, а не часткового спільного майна, то порядок користування вирішується між співвласниками. При цьому істотною умовою дійсності договору є не наявність згоди іншого подружжя, а наявність кількох осіб на стороні відужувача. На нашу думку, така особливість пов'язана з тим, що при відчуженні всього майна подружжя також повинні солідарно отримувати довічне утримання (догляд) [19, с.77].

Отже, для регулювання відносин між подружжям щодо спільного майна, що належить подружжю, застосовуються спеціальні правові норми щодо системи власності подружжя, яка за джерелом походження поділяється на законний та договірний режим.

Спільна сумісна власність - це спосіб реалізації права власності на спільне майно, що виникає між подружжям за законом або договором і виявляється кількома суб'єктами в однаковому призначенні спільного майна без визначення інтересу подружжя.

На юридичному рівні встановлено презумпцію спільної сумісності майна подружжя, яка базується на принципах

спільності та рівності майна, і відповідно подружжя має здійснювати право на це майно спільно.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

2.1. Підстави та порядок поділу спільного майна подружжя за законодавством України

Спільне майно подружжя може бути поділено між ними. Як правило, необхідність такого поділу виникає при розірванні шлюбу, однак, чинне законодавство не забороняє робити це і під час перебування у шлюбі і вже після його розірвання. Змістом процедури поділу майна є припинення спільної власності та

виникнення режиму окремого майна. Після поділу майна кожен із подружжя стає власником тієї чи іншої речі чи сукупності речей і не пов'язує своїх дій щодо володіння, користування та розпорядження майном з другим із подружжя.

Варто відмітити, що розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності подружжя на майно, набуте за час шлюбу. Однак розпорядження цим майном після розірвання шлюбу може здійснюватися лише за взаємною згодою колишнього подружжя відповідно до положень Цивільного кодексу України, оскільки у цьому випадку для укладення договору вже не потрібна згода одного з подружжя [16].

Майно подружжя можна розділити добровільно або через суд. Добровільні процедури використовуються, коли подружжя погоджується визначити свій інтерес у власності, а також погоджується на конкретний розподіл майна відповідно до цього інтересу. При цьому, варто відмітити, що законодавством визначено форму договору щодо поділу майна лише нерухомого майна, а саме, такий договір посвідчується нотаріально. Умови поділу майна між чоловіком і дружиною можуть бути визначені в спеціальному договорі про розподіл майна або в шлюбному договорі. Власне, слід зазначити, що порівняно з іншими

шлюбними договорами угоди про розподіл майна подружжя є, мабуть, найпопулярнішими.

Такі договори можуть бути двох варіантів:

- як окремий договір;
- як положення шлюбного договору [20, с.70].

Відмінність даних варіантів у тому, що перший – стосується вже набутого майна подружжям за час шлюбу, а другий – також майна яке може набутися подружжям у майбутньому.

У разі виникнення спору між чоловіком та дружиною щодо належних їм часток, порядку та способу поділу спільного майна добровільний поділ майна змінюється на поділ у судовому порядку. На жаль, на практиці дуже часті випадки недобросовісної поведінки подружжя під час шлюбу та при поділі спільного майна. Свідченням цього може бути те, що дружина чи чоловік приховують певні речі, передають їх на зберігання родичам або намагаються продати спільне майно без згоди другого з подружжя. Одним із методів впливу судів на недобросовісну особу може бути зменшення частки цієї особи при розподілі майна подружжя.

При розподілі майна подружжя необхідно враховувати три категорії речей:

а) майно (окремий предмет або декілька предметів), що належать подружжю за правом спільної власності.

б) кредиторські вимоги подружжя (позови на підставі договорів позики, договору купівлі-продажу тощо, коли кредитором стає подружжя і має право вимагати повернення боргів, передачі майна тощо);

в) заборгованість подружжя (заборгованість, за якою подружжя є боржником і зобов'язане сплатити борг, повернути майно, розпорядитися боргом тощо).

При розподілі майна враховується вартість майна подружжя, сума заборгованості кредиторів і сума заборгованості відповідно до права спільності. Поділ майна подружжя відбувається в два етапи.

Суд спочатку визначає розмір частки чоловіка та дружини у майнових правах, а потім ділить майно на частки відповідно до встановлених норм. При визначенні розміру частки кожного з подружжя суд відповідно до закону враховує, що дружині та чоловіку належать у рівних частках майно, якщо інше не встановлено договором або шлюбним договором між ними. Це положення не змінюється, навіть якщо один із подружжя не має

самостійного доходу (доходу) з поважних причин (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) [1].

Проте закон передбачає два винятки із загального принципу рівності подружжя у майнових правах.

Так, під час розгляду справи у суді, частка одного з подружжя може збільшитися або зменшитися у випадку:

- 1) суд може відступити від принципу рівності часток і зменшити частку подружжя в особливо важливих випадках, коли одна сторона байдуже відносилась до матеріального забезпечення сім'ї, до розпорядження, приховування, знищення або пошкодження спільного майна та витрачання його на шкоду інтересам сім'ї;
- 2) якщо аліменти, які отримує неповнолітня або повнолітня дитина-інвалід, недостатні для забезпечення її фізичного та розумового розвитку та лікування, суд може присудити більшу частку тому з подружжя, хто проживає із цією дитиною [1].

Тобто, збільшення частки як ми бачимо можливо лише у прив'язці з аліментними зобов'язаннями другого із подружжя. Однак, варто відмітити, що суди часто збільшують частку

подружжя, якщо позов про стягнення аліментів не подано, а наприклад просто у випадках, якщо дитина хвора і потребує матеріальної допомоги. Суди фактично повністю проігнорували нові процедури збільшення розміру майна подружжя та не поєднали їх із процедурами стягнення аліментів. Це пояснюється «незручністю» зазначеної норми та неможливістю її практичного використання. Задля хоч якоїсь прив'язки до цієї норми, у своїх рішеннях суди поверхнево вказують про те, що одна зі сторін «не сплачує аліменти» або вказує «оскільки зі стороною залишаються проживати діти» при цьому, це не має відношення до положень законодавства. Загалом, варто відмітити, що положення ч.3 ст. 70 СК України щодо можливості збільшення частки майна подружжя фактично є «мертвими» та не мають практичної реалізації.

Другий етап відбувається після визначення судом частки кожного з подружжя у майнових правах. Тобто прямий поділ майна подружжя відповідно до цих часток, що належать кожному з подружжя. Закон передбачає два варіанти:

- 1) виділення майна внатурі;
- 2) визнання права власності на певну річ за одним із подружжя, з одночасним покладанням обов'язку сплатити вартість половини цього майна іншому з

подружжя [1].

Варто відмітити, що відшкодування може бути надано лише за згодою особи, яка одержує відшкодування, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом. Крім того, можливе присудження грошової компенсації за умови попереднього внесення відповідної суми другим із подружжя на депозитний рахунок суду.

3) поділ реальних речей між подружжям (наприклад одному холодильник, іншому – телевізор).

Варто відмітити, що виходячи із виду майна, що підлягає поділу, суди можуть застосувати декілька варіантів описаних вище.

Також, слід зазначити, що якщо під час судового розгляду справи про поділ спільного майна подружжя буде встановлено, що один із подружжя порушив умови поділу спільного майна або використав спільне майно на власний розсуд проти волі подружжя, його все одно слід брати до уваги при розділі.

Отже, при розірванні шлюбу актуальним є питання поділу майна подружжя, оскільки подружжя в будь-якому випадку поділять спільно нажите за час шлюбу майно. Вважаємо, що в законі ще є певні прогалини, наприклад положення щодо

збільшення частки майна, які необхідно усунути шляхом зміни законодавства та судової практики. Ми віримо, що стрімкий розвиток українського права, в тому числі імплементація світової практики, призведе до усунення наявних недоліків та гармонізації українських нормативно-правових актів.

2.2. Проблемні питання поділу спільного майна подружжя за законодавством України

При здійсненні поділу спільного майна подружжя виникають

певні проблемні питання. Так, перш за все, це стосується віднесення того чи іншого майна до спільної сумісної власності.

Зокрема, на практиці багато спорів виникає щодо визначення правового статусу майна, набутого під час шлюбу, але за рахунок коштів, отриманих від передачі майна, придбаного до реєстрації шлюбу. Дане питання не врегульовано ні СК України ні Постановою Пленуму ВСУ.

Так, з практики часто вбачається, що суди досліджують лише дату набуття права власності на майно та дату укладання шлюбу і якщо перша настала після другої – то це майно підлягає поділу. На нашу думку, сама по собі трансформація майна з одного виду в інший (наприклад, грошових коштів в інші цінності, конкретних речей у грошові кошти) не повинна призводити до автоматичної зміни режиму роздільності на режим спільності і навпаки. При придбанні майна за грошові кошти можуть виникнути складнощі з доказування того, що майно було придбане саме за кошти, що є особистою приватною власністю. Вважаємо, що правовий режим майна, набутого одним з подружжя за час шлюбу, але на кошти, отримані від відчуження майна, набутого ним до реєстрації шлюбу, потребує свого вирішення в законодавстві (СК України) [21, с.167].

Також, одним із спірних питань при поділі майна подружжя є питання визначення правового режиму майна подружжя, набутого у власність з різних причин. Це стосується спорів про поділ спільного майна подружжя, тобто житлових приміщень, якщо частина майна придбана одним із подружжя безоплатно (за договором дарування або в порядку спадкування) а інші частини були придбані з інших причин, наприклад через договір купівлі – продажу. Так, може мати місце ситуація, коли брат із сестрою (яка перебуває у шлюбі) успадкували майно після батьків, при цьому частка брата є маленькою (наприклад 1/16). В свою чергу, сестра володіє іншою часткою цього майна. Вирішуючи питання про перехід у її власність усього майна, брат погоджується продати свою частку, і сестра при укладанні договору купівлі цієї частки – перебуває у шлюбі. Виходить, за нормами СК України підлягає поділу між подружжям лише 1/16 частка цієї квартири. Однак, як свідчить судова практика, суди досить часто ігнорують правило про те, що за наявності різних підстав набуття такого нерухомого майна слід враховувати кожен з підстав його набуття.

Також, проблемні питання можуть виникати у ситуації, коли особа вкладає власні кошти на підстави інвестиційного договору у певний проєкт або на придбання майна до укладання шлюбу, а

прибуток або право власності на майно виникає вже після укладання шлюбу. Досить часто суди вказують, що оскільки право власності на майно набуто у період шлюб, то воно є спільною сумісною власністю та підлягає поділу. В свою чергу, суди не враховують той факт, що особа до укладання шлюбу уклала інвестиційний договір на будівництво квартири та сплатила всю суму за ним. За таких умов ми вважаємо, що оскільки договір інвестування було укладено до реєстрації шлюбу і вкладення (грошові кошти) були зроблені лише однією особою, ці вкладення входять до складу особистого приватного майна одного з подружжя. Це дозволяє інвестору в рамках інвестиційного договору, укладеного до шлюбу, самотійно здійснювати право власності на нерухоме майно, яке є предметом інвестиційного договору. Це також має бути враховано СК України [22, с.635].

Одним із проблемних питань щодо поділу майна подружжя є позовна давність для звернення із такими вимогами до суду. Так, відповідно до статті 257 Цивільного кодексу України загальна позовна давність встановлюється у три роки. Відповідно до статті 261 ЦК України позовна давність починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про порушення свого права або від особи, яка порушила її право [4].

Особливі правила щодо поділу майна, нажитого під час шлюбу, викладені в статті 72 СК України, згідно із якою до вимог про поділ майна, пред'явлених після розірвання шлюбу, застосовується позовна давність тривалістю у три роки [1].

Здавалося б, ніякої проблеми немає, три роки після розірвання шлюбу. Однак, відповідно до положень ч. 2 ст. 72 СК України, «позовна давність обчислюється від дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності» [1]. Тобто, момент, коли особа дізналася про порушення її прав, слід пов'язувати з моментом, коли вона дізналася про неправомірні дії іншого з подружжя щодо розпорядження майном (наприклад, без згоди іншого). Проте, це положення породжує більше питань ніж відповідей. Зокрема, не зрозумілим є як доводити «час коли дізналась». Наприклад, один з подружжя виклав оголошення в мереж інтернет про продаж автомобіля (яке набуто у шлюбі) 10.10.2023 року. Другий з подружжя побачив це оголошення випадково 10.01.2024 року. Тобто, по суті другий з подружжя дізнався про порушення свого права (бажання іншого відчужити автомобіль без його згоди) 10.01.2024 року. Однак фактично, оголошення вже було викладено 3 місяці тому. При цьому, довести факт того, що

оголошення було побачено лише 10.01.2024 року неможливо. Саме тому, на нашу думку, дана норма породжує плутанину та додаткові проблеми при визначені початку перебігу строку позовної давності, і вважаємо, що її потрібно прибрати, а викласти норму наступного змісту: «Вимоги про поділ спільного майна подружжя можуть бути пред'явлені протягом усього періоду перебування у шлюбі. До вимог про поділ майна, пред'явлених після розірвання шлюбу, застосовується позовна давність тривалістю у три роки, який починає відраховуватися, із дня розірвання шлюбу».

Отже, як бачимо, проблемних питань, що виникають при поділі майна подружжя більше ніж достатньо, але усі вони можуть бути вирішені шляхом внесення змін до чинного законодавства та удосконалення судової практики.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

3.1. Судова практика поділу спільного майна подружжя

Справи щодо поділ майна спільного майна подружжя займають досить чисельне місце серед судових справ. Це

пов'язано із тим, що подружжя часто не може дійти згоди про добровільний поділ спільно нажитого майна, і не тільки через неможливість його поділити наприклад у натурі, а і через особистісні неприязні стосунки після припинення шлюбу.

Отже, вважаємо за доцільне здійснити аналіз судової практики щодо питань поділу спільного майна подружжя.

Так, наприклад часто виникають питання щодо поділу грошових коштів банківського вкладу. Саме цей вид майна був предметом розгляду справи № 756/14404/15-ц. Так, за матеріалами справи було встановлено, що шлюб між особами був укладений у 1989 році, розірваний у 2012 році. З 2009 по 2012 рік чоловік уклав договори банківського вкладу з банківськими установами на суму 36614,23 доларів США, згодом особисто зняв їх з рахунку та використав на власні потреби. Суд першої інстанції ухвалив рішення яким присудив дружині половину від цих заощаджень. Апеляційний суд змінив рішення, та стягнув на користь дружини половину суми у національній валюті. Верховний суд не погодився з рішенням Апеляційного суду, та зазначив, що кошти, внесені під час реєстрації шлюбу та обліковані на розрахунковому рахунку, є спільною сумісною власністю подружжя і підлягають поділу між ними. А отже, якщо

рахунок був відкритий у доларах США то і поділ підлягають долари США. Зокрема, суд виходив із того, що предметом розгляду є договір банківського вклад та витяги о нього, який відкритий у валюті долари США. В свою чергу, чоловік не надав належним доказів, які підтверджували б отримання ним цього вкладу у національній валюті України, тобто в гривнях, а не в доларах США. Отже, і ділитися мають саме банківський вклад у доларах США [23].

Досить часто, під час набуття майна у шлюбі, договір укладається на ім'я одного з подружжя. У зв'язка із цим, той з подружжя який фігурує у договорі, під час поділу майна оперує фразою «Все що на мені – то моє особисте». Однак така позиція спростовується судовою практикою. Так, у Постанові Верховного Суду від 01 квітня 2020 року , по справі №462/518/18, викладено правову позицію, яка встановлює, що той факт, що нерухомість, придбана під час шлюбу, зареєстрована на ім'я лише одного з подружжя, не означає, що вона належить лише зареєстрованому власнику. Оскільки це майно є спільною сумісною, власністю подружжя, то продаж часток у цьому майні на публічних торгах без згоди другого з подружжя порушить право подружжя як співвласника на вільне користування та розпорядження майном

[24].

У попередніх розділах ми досліджували питання щодо можливості збільшення частки одного із подружжя при поділі спільного майна. При цьому, нами вказувалось, що дуже часто суди використовують положення ч.3 ст.70 СК України у тих правовідносинах, на які вона не поширюється. Однак, є і судові справи в яких судді правильно застосовують цю норму. Так, такими справами є наприклад справа №297/2837/17 та справа № 448/1722/16-ц. Так, ВС у своїх Постановах від 27 грудня 2019 року та від 02 березня 2020 року, підкреслює, що , спільне проживання дітей з одним із подружжя, не є підставою для збільшення частки майна цього з подружжя саме по собі. Оскільки позивачем не доведено наявності інших обставин, за яких при поділі спірної квартири може бути порушено принцип рівного поділу між подружжям, то суди усіх інстанцій правильно дійшли висновку про відмову у задоволенні позову в цій частині [25, 26].

У іншій справі, ВС дійшов висновку, що при неналежному виконанні одним із подружжя батьківських обов'язків та недостатнього матеріального забезпечення сім'ї, частка другого з подружжя у спільному майні може збільшитися. Так, мова йде про справу № 456/828/17. В даній справі, дружина яка виступала

позивачкою, доказала що чоловік, батько дітей, тривалий період не виконував обов'язків утримувати, піклуватися та лікувати неповнолітніх дітей із серйозними хронічними захворюваннями та надавати матеріальну допомогу сім'ї. У зв'язку із цим, підлягає застосуванню ч.2,3 ст. 70 СК України, і за дружною було визнано $\frac{3}{4}$ частки а за чоловіком $\frac{1}{4}$ [27].

Також, вище нами зверталась увага на різні редакції СК України щодо віднесення того чи іншого майна до особистої приватної власності бо спільної сумісної власності подружжя. Зокрема, мова йде про приватизацію земельної ділянки. Так, якщо майно набувалось у порядку приватизації у період з 11.01.2011 до 17.05.2012 воно буде вважатися спільною сумісною власністю. При цьому, доволі суперечливим у цьому випадку є ситуація, коли наприклад фактично отримано земельну ділянку або житло було до 11.01.2011 , однак процедура оформлення приватизації завершена вже під час дії цієї норми. Саме тому, вважаємо, у СК України необхідно врегулювати дане питання. При цьому, прикладом вирішення такої ситуації є Рішення Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 30 квітня 2021 року у справі №188/1248/20. Отже, дана справа стосувалась наступної ситуації: подружжя перебувало у шлюбі у період з 18 березня 2006

року по 11 вересня 2019 року. Позивач – чоловік, з 1987 року користувався земельною ділянкою садівничого товариства, яка була надана йому у безоплатне користування за результатами роботи на вугільному підприємстві. У 2010 році, чоловік вирішив оформити документи на цю земельну ділянку, та розпочав підготовку до приватизації, зокрема, замовив виготовлення технічної документації із землеустрою. У зв'язку з тривалими процедурами підготовки документів, їх розгляду на сесії сільської ради, Державний акт на право власності на земельну ділянку він отримав лише 21 лютого 2012 р. Тобто, земельні ділянки, набуті в період з 8 лютого 2011 року по 12 червня 2012 року шляхом безоплатної передачі із державної або комунальної власності, у тому числі приватизації, одному з подружжя, визнаються спільною сумісною власністю подружжя. Станом на 12.06.2012 а також до 8 лютого 2011 такі земельні ділянки були частиною особистої власності чоловіка або дружини, і чоловік або дружина реалізували своє право на безоплатне отримання частини земельного фонду. Враховуючи факт того, що земельна ділянка була отримана чоловіком за його власні трудові заслуги задовго до укладання шлюбу із відповідачем, він власною працею її обробляв, та почав процес приватизації до укладання шлюбу –

дана земельна ділянка вважається особистою приватною власністю [28].

Отже, загалом можна сказати, що судова практика з питань поділу майна подружжя досить різноманітна і насправді врегульовує багато спірних питань. Однак, варто також відмітити, що в Україні немає прецедентного права, і обов'язковими до врахування є лише правові висновки викладені у Постановах ВС. Однак, справа не завжди доходить до ВС, а тому, вважаємо, що завдання нашого законодавця, вивчати судову практику, аналізувати її та на підставі цього вносити зміни до СК України, для врегулювання проблемних питань поділу майна подружжя.

3.2. Досвід зарубіжних країн щодо регулювання інституту поділу майна подружжя

Як відомо, Україна тримає курс на вступ у ЄС, а отже, доцільним є вивчення зарубіжного досвіду регулювання питання поділу майна подружжя та дослідження можливості запровадження цього досвіду в Україні.

Варто відмітити, що усі майнові системи подружжя в досліджуваних державах поділяються на дві основні системи: спільність майна та роздільність майна, у межах яких прийнято виділяти шість типів майнових систем подружжя. Перша система включає, серед іншого, такі положення, як загальна спільність майна та обмежена спільність майна, а друга система включає спільноту доходів, спільноту відстрочення активів, майнова роздільність та майнова роздільність з поділом майна певним органом. При цьому, правова система спільності доходів і спільності відкладеного майна передбачає виникнення спільності майна подружжя пізніше, її слід розглядати як інститут майнової рівності подружжя на основі рівних вкладів кожного з подружжя.

Отже, правова система спільної майнової спільності подружжя, також відомої як спільність абсолютної власності, передбачає консолідацію всіх активів і всіх боргів кожного з подружжя, включаючи майно до шлюбу, в єдину власність на

основі шлюбу. Вона також включає активи та борги, придбані кожним із подружжя під час шлюбу, включають спадщину та дарування, тощо. Ця правова система виникла на основі середньовічного іспанського права і досягла єдиного правового союзу в 19 столітті. Це було пов'язано з кодифікацією цивільних законів європейських країн у році. Слід підкреслити, що в цей період фактично всі активи контролювались та розпоряджались чоловіком, оскільки дружина не мала достатньої дієздатності. Отже, подальший розвиток майнового права подружжя, що розглядається, відбувався вже в загальноєвропейському контексті і був пов'язаний насамперед із боротьбою за права жінок [29, с.25].

До недавнього часу Нідерланди залишалися єдиною країною в Європі, де застосовувалася загальна система майнової спільноти до 21-го століття, хоча це було передбачено в цивільному кодексі так, що вона мала застосовуватися за замовчуванням. Навіть після реформи сімейного законодавства у 2011 році парламент Нідерландів не наважився встановити систему обмеженого майна в класичному стилі. Так, законодавча влада Нідерландів вимагає, щоб дошлюбне майно кожного з подружжя було об'єднане в єдине майно, за винятком успадкованого та подарованого майна, якщо

спадкодавець або дарувальник чітко висловлює свій намір не включати його до спільного майна.

Крім того, хоча досліджувана правова система більше не застосовується за умовчанням в інших європейських правових системах, вона все ще може застосовуватися в багатьох європейських країнах (наприклад, у Франції, Люксембурзі, Німеччині) залежно від вибору подружжя.

Друга правова система спільності майна для подружжя - з обмеженими активами також відома як власність особиста кожного з подружжя та спільних активів обох подружжя.

Відповідно до Загального правила майно кожного з подружжя до шлюбу та майно, придбане під час шлюбу, але отримане в якості спадщини чи подарунка, становить окрему власність подружжя; натомість спільною власністю є майно подружжя, яке включає активи та зобов'язання, що перебувають у спільній власності. Подружжя може володіти ним спільно або кожен із подружжя міг придбати його окремо під час шлюбу. У той же час закон встановлює правила для визначення права власності. Ця правова система є найбільш поширеною в Європі, в основному завдяки центральноєвропейським країнам, які перейняли цю правову систему періоду соціалістичного розвитку. На даний час

досліджуваний режим за замовчуванням застосовується у Франції, Іспанії, Румунії, Литві, Португалії, Італії, та інших країнах.

Варто підкреслити, що між постсоціалістичним і західноєвропейським підходами до сутності та матеріального змісту режиму майнових прав подружжя існує багато змістовних відмінностей. По-перше, у законодавстві постсоціалістичних країн спільність майна подружжя зазвичай виявляється через призму спільної власності [30].

Натомість у Західній Європі спільна власність подружжя подібна до товариства без статусу юридичної особи або простого товариства, як різновиду квазісуб'єкта правових відносин. Подальше правове регулювання економічних відносин ґрунтується на цій ідеї щодо подружжя та їхніх активів. Тому західноєвропейський підхід характеризується існуванням виключних норм, що регулюють майнові відносини подружжя як щодо майна та майнових прав, так і щодо обов'язків подружжя. Це означає, що інші тлумачення законодавства, особливо закони про спільне володіння, не застосовуються до економічних відносин між подружжям. На практичному рівні це виражається, наприклад, у тому, що відповідно до західноєвропейського підходу до спільної власності подружжя відноситься також те, що

набуте обома з подружжя в рамках права спільної власності . Однак, згідно з постсоціалістичним підходом, такі речі не є спільною сумісною власністю, а тому не підлягають перерозподілу між подружжям.

Що стосується поділу майна певними органами то у більшості країн встановлюється, що у випадках розірвання шлюбу або роздільного проживання суди мають широкі повноваження щодо перерозподілу окремих активів кожного з подружжя в інтересах справедливості. Ця правова система походить від англо-американської правової системи та використовується в Англії, Уельсі, Шотландії та Ірландії серед досліджуваних правових систем. Відповідно до доктрини сімейного права у згаданих вище штатах термін «уряд» не використовується стосовно майнового статусу подружжя, оскільки укладення шлюбу не має юридичних наслідків для майна подружжя та немає спеціальних правил. Це означає, що чоловік і дружина у майнових відносинах виступають як звичайні фізичні особи, а в їхніх відносинах між собою та з третіми особами застосовуються загальні норми речового або обов'язкового права.

Відповідно до законодавства Шотландії, Англії та Уельсу, щоб уникнути судових затримок, суди застосовують принцип

«повного припинення відносин», який передбачає, серед іншого, збільшення частки власності. Цей спосіб, а не регулярні виплати утримання, вирішує будь-які майнові суперечки між сторонами. Крім того, як і Австрія, шотландське законодавство передбачає рівний розподіл домашнього майна між подружжям, включаючи готівку, цінні папери, автомобілі, домашніх тварин тощо [31, с.122].

Отже, дослідження показали, що перспективним напрямком гармонізації національного сімейного права з правом країн ЄС із усталеною обмеженою спільністю майнових правових систем є, насамперед, гармонізація сімейного права у таких напрямках: обов'язки подружжя та відповідальність за їх виконання, визначення правових режимів майна подружжя. Крім того, вважаємо, було б доцільно застосувати правову систему відкладення майнової спільності до, майна які використовуються у діяльності фізичних осіб-підприємців та осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність. Це забезпечило б баланс інтересів кожного з подружжя, одночасно вирішивши існуючі на сьогоднішній день проблеми непрозорості правової практики та уникнувши складнощів, пов'язаних з управлінням та використанням відповідного майна. Насамкінець рекомендуємо

скористатися елементами правового регулювання розподілу доходів при оцінці спільного майна подружжя. Це тому, що його вартість часто змінюється між моментом розірвання шлюбу та моментом поділу спільного майна.

ВИСНОВКИ

Отже, дана робота присвячена дослідженню питання поділу спільного майна подружжя.

Так, перший розділ розриває теоретичне та нормативно – правове забезпечення інституту спільного майна подружжя. Зокрема, ми надаємо визначення поняттю особистої приватної власності подружжя та поняттю спільної сумісної власності подружжя. Для цього аналізуємо законодавство, підходи науковців, шукаємо спільне / відмінне, та як наслідок формуємо власне визначення. Також, розкриваємо ознаки особистої приватної власності подружжя, варіанти коли визнається особистою приватною по закону або коли може бути визнана такою судом, тощо. Крім того, цей розділ розкриває порядок здійснення спільної сумісної власності подружжя: хто коли як

може користуватися, відчужувати, як вирішувати спори пов'язані саме з користуванням.

Під час проведення дослідження нами було виявлено низку проблем, які потрібно вирішити. Так, встановлено, що хоча ст. 57 СКУ встановлює критерії визначення майна, яке є особистою приватною власністю дружини або чоловіка, проте цей перелік не можна вважати досконалим. По-перше, взагалі не враховується вплив шлюбного договору на визначення особистої власності, хоча ст. 97 СКУ надає подружжю можливість відійти від режиму спільності майна і віднести його до особистої власності кожного з них. Тому доцільним було б внести доповнення до цієї статті шляхом включення існування відповідних умов шлюбного договору до підстав віднесення майна до особистої приватної власності.

Також, ми доходимо до висновку, що правовий режим майна, набутого одним з подружжя за час шлюбу, але на кошти, отримані від відчуження майна, набутого ним до реєстрації шлюбу, потребує свого вирішення в законодавстві (СК України). Те ж саме стосується і ситуації, коли наприклад договір інвестування було укладено до реєстрації шлюбу і вкладення (грошові кошти) були зроблені лише однією особою, ці вкладення входять до

складу особистого приватного майна одного з подружжя. Це дозволяє інвестору в рамках інвестиційного договору, укладеного до шлюбу, самостійно здійснювати право власності на нерухоме майно, яке є предметом інвестиційного договору. Це також має бути враховано СК України.

Отже, вважаємо, чинні положення СК України щодо поділу майна подружжя не є досконалими та потребують змін. При цьому, такі зміни мають вноситися з урахуванням судової практики та міжнародного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний Кодекс України. Кодекс України від 10.01.2002. № 2947- III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Кодекс про шлюб та сім'ю України: Кодекс України від 20.06.1969. № 2006-VII. Верховна Рада УРСР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2006-07#Text>
3. Конституція України. Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Цивільний кодекс України. Кодекс України від 16.01.2003. № 435- IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Дзера О.В. Деякі проблеми врегулювання відносин власності подружжя у новому Сімейному кодексі України. *Юридична Україна*. 2003. №1. С.56 – 58
6. ВалахВ. В., Складна А. А. Об'єктний склад особистого

майна кожного з подружжя. *Вісник Одеського національного університету*. 2011. Вип.3. С. 87 – 95.

7. Сімейне право України: підручник / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової. К. 2011. 258с.
8. Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина. / Т. І. Вступ у цивільне право. К.: Алерта, 2012. 472 с.
9. Сімейне право України (у схемах): Навчальний посібник. К.: Атіка, 2005. 160 с.
10. Сімейне право України : Підручн. / За ред. Ю.С. Червоного. К.: Істина, 2004. 400 с
11. Сімейне право України : підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2011. 264 с.
12. Печений О.П. Науково-правовий висновок щодо відчуження майна подружжя, що перебуває у спільній сумісній власності. Мала енциклопедія нотаріуса. Золоті сторінки. URL:
http://profibooks.com.ua/images/extra_images/original/oglavlenie330.pdf
13. Закон України «Про внесення зміни до статті 61 Сімейного

кодексу України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя» від 11 січня 2011 року № 2913-VI // ВВР, 2011, № 31, стор. 1460, ст. 298

14. Закон України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка» від 17 травня 2012 року № 4766-VI // ВВР, 2013, № 15, стор. 806, ст. 100.

15. Бажанова В. О. Здійснення майнових авторських прав подружжя. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 6-2. Том 1. 2014. С. 111-114.

16. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 року № 11. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>

17. Рябоконт Є. Поняття та особливості правового регулювання права спільної сумісної власності подружжя. *Нотаріат для вас*. 2010. № 3. С. 71 – 78.

18. Христенко Н.Ю. Право спільної сумісної власності фізичних осіб: Автроеф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 /

Н.Ю. Христенко; НДІ приват.права і підприємництва Акад. прав. наук України. К., 2006. 20 с.

19. Бажанова В. О. Здійснення права власності подружжя :. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 "Цивіл. право і цивіл. процес; сімейне право; міжнар. приват. право" ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 207 с.
20. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за ред. Ю.С. Червоного. К.: Істина, 2010. 215 с
21. Мельниченко О.В. Спільна сумісна власність подружжя: суперечлива судова практика. Часопис Київського університету права . 2020/3. С. 166 - 170
22. Чудік Т.В. Особливості поділу майна подружжя. *Молодий вчений*. № 3 (55), березень, 2018 р. с. 634 – 637
23. Постанова Верховного Суду від 20 червня 2018, справа №756/14404/15-ц. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74927169>
24. Постанова Верховного Суду від 01 квітня 2020 року, по справі №462/518/18. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88574949>
25. Постанова Верховного Суду від 27 грудня 2019 року, по

справі № 297/2837/17. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86738232>

26. Постанова Верховного Суду від 02 березня 2020 року, по справі № 448/1722/16-ц. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88016657>

27. Постанова Верховного Суду від 05 грудня 2018 року, по справі № 456/828/17. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78496805>

28. Рішення Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 30 квітня 2021 року у справі №188/1248/20. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96665097>

29. Pintens W. Matrimonial Property Law in Europe [Text] / W. Pintens // The Future of Family Property in Europe / Boele-Woelki K., Miles J., Scherpe J. M. (editors). — Cambridge — Antwerp — Portland : Intersentia, 2011. — P. 19–45.

30. Civil Code of Malta adopted 11th February, 1870 with further amendments as on 2016 [Electronic resource] // Ministry for Justice, Culture and Local Government. Mode of access : <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lo m&itemid=8580&l=1>. Title from the screen.

31. Простибоженко О.С. Правовий режим майна подружжя за законодавством європейських держав: порівняльно-правовий аналіз і напрямки гармонізації. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2016. Т. 21. Вип. 1 (28). С. 111 – 129
32. Томіліна Ю.Є. Історичні витоки вітчизняної медіації. *Пробація та медіація: досвід Словаччини для України*. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019. С.32-36.